

“FOZIL ODAMLAR SHAHRI” ASARIDA JAMIYAT VA DAVLAT O’RTASIDAGI UYG’UNLIK MASALALARI

Ochilova Sabo Sherboy qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o’qitish metodikasi (ma’naviyat asoslari) mutaxassisligi 1-kurs magistranti
saboachilova3@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-1705-8472>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19693309>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Sharq Uyg’onish davrining buyuk mutafakkiri Abu Nasr Farobiyning “Fozil odamlar shahri” asarida ilgari surilgan jamiyat va davlat o’rtasidagi uyg’unlik masalalari tahlil etiladi. Maqolada Farobiyning ideal jamiyat haqidagi qarashlarining bugungi kunda huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini qurishdagi nazariy-metodologik ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so’zlar: Fozil shahar, jamiyat, davlat, uyg’unlik, baxt-saodat, adolat, fozil rahbar, ijtimoiy kooperatsiya, ma’rifatparvarlik, ijtimoiy shartnoma.

Аннотация В данной статье анализируются вопросы гармонии между обществом и государством, выдвинутые в произведении великого мыслителя Восточного Ренессанса Абу Насра аль-Фараби «Город благодетельных людей». В статье раскрывается теоретико-методологическое значение взглядов Фараби об идеальном обществе в строительстве современного правового государства и гражданского общества.

Ключевые слова: Добродетельный город, общество, государство, гармония, счастье, справедливость, добродетельный лидер, социальная кооперация, просветительство, социальный контракт.

Abstract This article analyzes the issues of harmony between society and the state presented in the work "The City of Virtuous People" by the great thinker of the Eastern Renaissance, Abu Nasr al-Farabi. The article reveals the theoretical and methodological significance of Farabi's views on the ideal society in the construction of a modern rule-of-law state and civil society.

Keywords: Virtuous city, society, state, harmony, happiness, justice, virtuous leader, social cooperation, enlightenment, social contract.

Abu Nasr Farobiy o’zining “Fozil odamlar shahri” (Al-Madina al-fazila) asarida insoniyat tarixidagi eng mukammal ijtimoiy-siyosiy tizim modelini yaratdi. Uning talqinida davlat shunchaki siyosiy institut emas, balki insonlarni oliy maqsad — haqiqiy baxt-saodatga erishtiruvchi ma’naviy va huquqiy makondir. Farobiy jamiyat va davlat o’rtasidagi uyg’unlikni davlatning yashab qolishi va taraqqiyoti uchun fundamental shart deb hisoblaydi [1].

Farobiyning jamiyat va davlat uyg’unligi haqidagi konsepsiyasi uning mashhur “organik nazariyasi”ga tayanadi. Alloma davlatni inson tanasiga o’xshatadi: “Sog’lom tana o’z hayotini saqlab qolish va uni mukammallashtirish uchun barcha a’zolari bilan birgalikda harakat qilgani kabi, fozil shahar ham o’z fuqarolarining o’zaro yordami va birdamligi orqali kamolotga erishadi” [2]. Bu yerda uyg’unlikning birinchi sharti — ijtimoiy ierarxiya va vazifalarning aniq taqsimlanishidir. Tana a’zolarining har biri (yurak, miya, qo’l) o’z funksiyasini bajarganidek, jamiyatdagi har bir tabaqa o’z qobiliyatiga yarasha ish bilan mashg’ul bo’lishi lozim. Agar

jamiyat a'zolari o'rtasida bu tartib buzilsa, davlat "fozil" bo'lishdan to'xtaydi va tanazzulga yuz tutadi [3].

Davlat va jamiyat o'rtasidagi uyg'unlikning ma'naviy-axloqiy asosi sifatida Farobiy **adolat** tamoyilini ilgari suradi. Uning talqinida adolat — bu har bir insonga uning tabiatiga va qobiliyatiga mos bo'lgan o'rinni berish, jamiyat boyligini adolatli taqsimlashdir. Jamiyatning davlatga bo'lgan ishonchi aynan qonun ustuvorligi va rahbarning shaxsiy fazilatlariga tayanadi. Farobiy fozil shahar rahbariga 12 ta tug'ma fazilatni (zakovat, xotira, notiqlik, adolatsevarlik, jasorat, mol-dunyoga hirs qo'ymaslik va b.) shart qilib qo'yadi [4]. Rahbar va fuqarolar o'rtasidagi uyg'unlik faqatgina qo'rquv yoki majburlash orqali emas, balki umumiy g'oya — ma'rifat va baxtga intilish atrofida birlashish orqali yuzaga keladi.

Farobiy fozil bo'lmagan shaharlarni (johil, fosiq, adashgan shaharlar) tahlil qilar ekan, ulardagi asosiy muammo — davlat va jamiyat manfaatlari o'rtasidagi ziddiyat ekanligini ko'rsatib o'tadi [5]. Johil shaharlarda uyg'unlik yo'q, chunki u yerda boshqaruv faqat shaxsiy boyluk yoki hokimiyatga intilishga qurilgan bo'ladi. Fozil shaharda esa, davlat jamiyatning ehtiyojlarini qondiradi, jamiyat esa davlatning barqarorligini ta'minlashda mas'uliyatni his qiladi. Bu o'zaro hamkorlik (kooperatsiya) Farobiy falsafasining markaziy nuqtasidir: "Insonlar bir-birlariga yordam berish orqali kamolotga yetishishlari mumkin bo'lgan jamoagina fozil jamoa hisoblanadi" [1].

Shuningdek, Farobiyning uyg'unlik haqidagi qarashlarida ma'rifat masalasi alohida o'rin tutadi. Uning fikricha, jamiyat a'zolari o'zlarining fuqarolik burchlarini anglamas ekan, davlatda tartib o'rnatib bo'lmaydi. Shu sababli, ta'lim va tarbiya jamiyatni birlashtiruvchi kuch sifatida ko'riladi [6]. Hozirgi zamon siyosatshunosligi nuqtayi nazaridan qaraganda, Farobiyning bu g'oyalari zamonaviy demokratik jamiyatlarda "ijtimoiy shartnoma" (social contract) nazariyasining ilk ko'rinishlaridan biri deb hisoblanishi mumkin [7].

Xulosa qilib aytganda, Farobiyning jamiyat va davlat uyg'unligi haqidagi qarashlari bugungi kunning demokratik tamoyillari bilan g'oyaviy jihatdan hamohangdir. Alloma ta'kidlaganidek, davlat boshqaruvi inson omiliga, uning ma'naviy kamoloti va ijtimoiy farovonligiga xizmat qilishi shart. Ushbu asar hozirgi zamon siyosiy madaniyatini shakllantirishda, davlat boshqaruvi va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda eng muhim metodologik manbalardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abu Nasr Farobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" davlat ilmiy nashriyoti, 2004. – 224 b.
2. Xayrullayev M. M. Farobiy va uning falsafiy risolalari. – Toshkent: Fan, 1963. – 320 b.
3. Al-Farabi on the Perfect State: Abu Nasr al-Farabi's Mabadi' Ara' Ahl al-Madina al-Fadila. / Translated by Richard Walzer. – Oxford University Press, 1985. – 457 p.
4. Sharq falsafasi va madaniyati (to'plam). – Toshkent: Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti nashriyoti, 2018. – 256 b.
5. Abu Nasr Farobiy. Risolalar. – Toshkent: Fan, 1975. – 180 b.
6. To'ychiyev B. Farobiyning ijtimoiy-axloqiy ta'limoti. – Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 245 b.
7. Sharafuddinov O. Ma'naviyatimizning oltin sahifalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2010. – 190 b.